FLORICA CRUCERU

MUZEUL DE ARTĂ CONSTANȚA

În devenirea edilitară, socială și culturală a Dobrogei, după momentul 1877, s-au implicat numeroase personalități ale căror nume le citățm, la întâmplare: Vasile Pârvan, Ioan D.Nenițescu, Constantin Brătescu, Anghel Saligny, Ion Bănescu, Ioan N.Roman, ș.a. Dar tot cam de atunci, aici, în Dobrogea și implicit la Constanța au început să vină și să picteze artiști români ai tuturor generațiilor, de la Theodor Aman, Sava Henția, Nicolae Grigorescu, Ștefan Luchian, Dimitrie Hîrlescu, Marius Bunescu ș.a., la generațiile dintre cele două războaie mondiale, Iosif Iser, Ion Theodorescu Sion, Francisc Sirato, Nicolae N.Tonitza, Ștefan Dimitrescu, Vasile Popescu, Gheorghe Petrașcu și foarte mulți alții, apoi artiștii contemporani (de după 1950) și exodul lor estival se continuă încă.

Muzeul de Artă Constanța a apărut, așadar justificat, ca un însemn necesar al memoriei colective, așa cum în deceniile 60-70 asemenea instituții, mai mari sau mai mici, cu profile variate, au apărut diseminate în toată țara, iar în Dobrogea, între 1960-1975, nu mai puțin de opt: muzeul Dinu și Sevasta Vintilă din Topalu - 1960; Muzeul de Artă Constanța - 1961; Muzeul de Artă din comuna Limanu - 1961; Expoziția permanentă Babadag - 1963; Muzeul de Artă Medgidia - 1964 (reorganizat în 1975); Casa memorială Panait Cerna - 1965; Muzeul de sculptură Ion Jalea - 1968; Muzeul de Artă Populară din Dobrogea - 1972.

Ctitor de instituții muzeale, între ai căror pereți s-au așezat treptat mărturii științifice relevante - Muzeul de arheologie din Constanța, Mangalia, Marele mozaic roman și parcul arheologic, Acvariul, apoi, Muzeul de Artă Vasile Canarache (1896-1969) a venit în întâmpinarea nevoii existenței la Constanța și a acestui așezământ cuprinzător al valorilor artei românești într-un sistem închegat organizat: Muzeul de Artă. Căci lui Vasile Canarache în primul rând și lui Vasile Vîlcu (autoritate locală atunci) datorăm noi, urmașii, constituirea acestui lăcaș. Director al Muzeului de arheologie din Constanța, Vasile Canarache, parțial om al acestor locuri, căci viețuirea un timp la proprietatea sa de la 2 Mai îi „furase o bună parte a sufletului său de poet" - boem, dar, paradoxal, un extrem de bun organizator totodată, a avut ideea înființării unei secții de artă pe lângă muzeul pe care-l conducea. Pleda pentru acest demers întâi prietenia sa cu un număr impresionant de artiști, „călători estivali", la Mangalia, 2 Mai, Balcic sau Constanța, pleda pentru acest demers prezenta unui nucleu deja existent în podul Primăriei Constanța. Este vorba de vechea pinecotecă (ceea ce mai rămăsese din ea după avatarurile războiului), înființată în 1928 pe baza lucrărilor participante la expoziția Semicentenarului Dobrogei (95 de opere au intrat în patrimoniul Muzeului de Artă, din cele 300 câte figuraseră pe simeza expoziției jubiliare), ca și de lotul de picturi aduse de la Balcic, la cedarea Cadrilaterului. Acolo se încropise o galerie permanentă, în care artiștii care doreau, lăsau opere după fiece vară de lucru; unele dintre ele au reprezentat, pe vremea în care cunoscutul colecționar Octavian Mosescu era primar al Balcicului (1931-1932), contravaloarea simbolică, desigur, a unui teren pe care primăria îl acorda unora dintre artiști, urmând ca aceștia să-și

https://biblioteca-digitala.ro

edifice, acolo locuințe. Acestor două loturi de pictură, primul muzeu de artă al țării, din București, aflat atunci sub conducerea pictorului M.H.Maxy (1895-1971) i-a adăugat un împrumut (transferat în 1965) de 150 lucrări din patrimoniul muzeului central, pentru închegarea unui ansamblu care să prezinte, fie și lacunar, o sinteză a artei românești, de la Theodor Aman și Nicolae Grigorescu la contemporanii anilor 60. Acestui fond i s-au adăugat câteva generoase donații ale unor artiști plastici născuți în Dobrogea, precum Ion Jalea, Alexandru Ciucurencu și Boris Caragea, sau care îndrăgiseră acest ținut pe care-l frecventau, fiind însă legați și prin durabile prietenii cu Vasile Canarache: Cornel Medrea, Marius Bunescu, Ada Geo Medrea, Ion Irimescu, Zoe Băicoianu, Henri H, Catargi, Constantin Baraschi ș.a.

Cu acest prilej și cu această zestre, în imobilul din strada Elena Pavel nr. 12 (devenită ulterior str. Muzeelor) fostă școală profesională, magazin sovietic, imobil de locuințe particulare etc., s-a amenajat și s-a deschis, la 1 Mai 1961, Muzeul de Artă Constanța ca secție a celui de arheologie. Muzeografii Marcel Atel și Constantin Georgescu, temporar numiți pentru această vară, au vegheat secția, până în 14 octombrie 1961, când la recomandarea Ministerului Culturii, Vasile Canarache m-a angajat ca șef de secție. La 1 noiembrie al aceluiași an, secția devenea instituție independentă, cu statut juridic, cu ștampilă, cu director, o secretară, o mașină de scris „Optima", o călimară, un toc clasic cu peniță, dar mai ales cu un patrimoniu de 350 de opere de pictură, sculptură și grafică, în majoritate expuse.

Dacă în primii ani de existență ne-am propus intermedierea în relația operă-public și implicit impulsionarea vizitării sălilor muzeului de către un număr sporit de vizitatori, ulterior, prin munca celor câțiva specialiști, s-au organizat activități diverisificate, menite să stabilească, în timp, o activă difuzare a imaginii, punând accentul pe înțelegerea fenomenului artistic din interior, pentru a evita „respectul snob" sau „consumul pasiv" al produsului artistic. S-a urmărit, astfel, structurarea unui program de integrare a instituției în viața culturală a orașului, cu anume direcții prestabilite, vizate de acțiunile întreprinse: expoziții temporare, conferințe, simpozioane, sesiuni de comunicări, vizite în grup, ore tematice cu elevii etc. Muzeul a devenit astfel un „punct fix", bine definit, al orașului, pentru localnici ca și pentru cei care-l cutreierau vara, singurul loc în care oricine intra era bine venit. Parcurgerea sălilor sale fiind, în egală măsură o cunoaștere a peisajului dobrogean pictat, preponderent reprezentat pe simeză, aparținând epocii interbelice și nu numai. Jumătate de secol, chiar mai mult, deoarece prezentarea școlii românești de artă mergea (deși parcimonios, din cauza unei acute lipse de spațiu atunci)-până la arta contemporană a ultimelor ei înfăptuiri. Căci prin taberele de pictură „Pontica", pe care le-am inițiat, în colaborare cu Uniunea Artiștilor Plastici din București încă din 1972 la Topalu, 1973 la Ostrov și din 1974 până în 1985 la Constanța (reluate de către noua conducere a muzeului, după 1990), se continuă, într-un fel, popasurile estivale ale generațiilor anterioare. Loc al odihnei active, mereu incitativ, Dobrogea continuă să determine mereu apariția unor „fapte de artă" ce se integrează valorilor vitale ale poporului și se înscriu decisiv circuitului muzeal. Astfel, apărut ca premiză a unui destin instituțional, ca o „soluție" în ideea cuprinderii unui „trecut" artistic, muzeul a rămas deopotrivă deschis prezentului continuu. André Malraux făcea apologia „muzeului imaginar cu fastidioasele sale capodopere"; de ce nu am aduce și noi laudă muzeului „limitat", închegat cu trudă și pasiune? Cu justificată mândrie putem privi acest muzeu, oarecum unic în țară, prin bogăția și specificitatea colecției, muzeului din Constanța. Când dorința de a cunoaște și pasiunea pentru „reprezentarea obiectului" expus se întâlnesc, muzeul poate fi socotit „deschis", chiar în pofida zilelor mohorâte și fără lumină, în pofida adesei pasivități sau a indiferenței unora dintre vizitatori. Aflați la distanță de aproape trei secole de la apariția primelor muzee, exclusiv particulare, de a căror bogăție se putea bucura un public extrem de limitat, muzeele acestui veac - și implicit cel din

https://biblioteca-digitala.ro

Cosntanța - s-au bucurat foarte repede de prezența vizitatorilor, aici cu atât mai numeroși cu cât era vorba și de turiști români sau străini, veniți în timpul verii.

Patrimoniul muzeului constănțean a fost organizat, la începuturile sale, așa cum am mai spus, conform unei concepții cronologic-evolutive, care-și propunea ca domeniu de cuprindere arta românească modernă și contemporană, de la finele veacului trecut până în anii 60. Dar cum fondul de opere inițial era mult prea mic, se cerea necondiționat mărirea lui prin transferuri, donații, dar mai ales prin achiziții. Ele încep să apară cu anul 1962 și vor cunoaște o rigoare selectivă și tezaurizatoare asigurată de criteriul valoric ce a conferit patrimoniului acumulat astfel, unitate. În cadrul acestui demers (al achizițiilor în principal) a intervenit un criteriu selectiv secund, de această dată tematic axarea pe subiectul dobrogean, motiv major de inspirație în arta românească. O altă intervenție care a operat mai ales la nivelul transferurilor și al donațiilor, a fost acela a acumulării unor opere semnate de artiști născuți în această zonă, căci Dobrogea este ținutul care a dat țării peste o sută de artiști. Între aceștia: Ion Jalea, Lucian Grigorescu, Boris Caragea, Alexandru Ciucurencu, Wanda Sachelarie, Spiru Chintilă, Cik Damadian, Ion Bițan, Ion Nicodim și încă mulți alții, sunt nume de referință ale artei românești din acest veac. Astfel structurată ca principiu și extinsă de la particularul unei norme interne muzeologice, cuprinsă în însuși statutul de existență a acestui tip de instituții, la generalizarea unei „politici" cultural artistice, selectarea critică de opere a fost, pentru noi o preocupare riguroasă și continuă.

Mărirea, în timp, a colecțiilor (al căror fond a ajuns de la 350 în 1961, la peste 6845 în 1985 și la 7073 în 1995), a necesitat extinderea spațiului expozițional în noul local situat în Bdul Tomis, nr. 84, într-o primă etapă în 1982 (reorganizare de care m-am ocupat direct) și în a doua etapă după 1990, coordonată de noua conducere a muzeului și în acest fel patrimoniul acumulat între anii 1962-1990 a putut fi valorificat în întregime.

Achizițiile muzeului au vizat, cum era și firesc, în principal pictura, apoi sculptura și grafica; ele s-au aflat într-o continuă creștere cifrică datorită unor fonduri bănești pe care muzeul le primea anual. Beneficiar așadar al unor sume importante într-o perioadă în care mari colecții particulare bucureștene se autodesființau (Simion Mehedinți, Dr. Ion Siligeanu, Acad. Aurel Avramescu, Sică Alexandrescu, Ivonne Pallady, Maria Țuculescu, Petru Bodeuț, Mișu Weinberg, Octavian Mosescu ș.a.) muzeul a acumulat astfel numai opere de aleasă ținută, prestigiul calității lor fiind garantat de însuși prestigiul colecțiilor cărora le aparțineau. Doina Păuleanu - actualul director al muzeului - s-a orientat în chip fericit, după 1990, către achiziționarea, cu preponderență, a unor piese de mobilier și de artă decorativă. Expunerea lor în spațiile neadecvate prezentării picturii sau sculpturii, aduce un plus de interes și un anume farmec expozițional. Căci ele vin să agrementeze colțuri care, prin structura arhitecturală a muzeului rămăseseră nefolosite. Faptul este cu atât mai relevant cu cât piesele achiziționate (scrinuri, mici fotolii, dulapuri, comode, tapiserii și vase din metal, porțelan sau sticlă), au fost selecționate cu grijă pentru valoarea lor interinsecă, muzeală și estetică.

Dar la diversificarea colecțiilor au contribuit deopotrivă, de-a lungul anilor, numeroase donații, care definesc două tipuri generale de donatori: primul ar fi acela al unor persoane care, din pasiune, din dorința de investiții financiare, sau dintr-o temerară judecată critică, au adunat în folosul de perspectivă al obștei, lucrări. Secunda se referă la creatorii de artă înșiși, care au donat muzeului opere proprii, legându-se astfel de un ansamblu în care sunt reprezentați, ori de un spațiu, de un mediu vizual care a avut, în decursul devenirii lor artistice, rol formativ, cum este cazul lui Ion Jalea, Alexandru Ciucurencu, Cristea Grosu, Céline Emilian, Spiru Chintilă, Lucia Ioanid. Primului tip i se subsumează colecția donată de Dr.Vintilă D.Gheorghe (1898-1978), care, după dotarea comunei sale natale - Topalu - cu un grup de 228 de opere

https://biblioteca-digitala.ro

(pictură, sculptură și grafică), cu care s-a constituit muzeul ce poartă numele părinților săi - Dinu și Sevasta Vintilă - a donat, în 1961 muzeului de artă din Constanța încă 47 de opere semnate de Nicolae Grigorescu, Ștefan Luchian, Theodor Pallady, Francisc Șitato, Nicolae N.Tonitza, Ștefan Dumitrescu și Gheorghe Petrașcu. Aceluiași tip i se include și donarea colecției scriitoarei Cella Serghi (1907-1992), născută la Constanța, care grupează 23 de opere între care semnalăm alături de Iser, Tonitza, Șirato și o suită de superbe compoziții datorate Magdalenei Rădulescu.

În sfârșit, prin acțiunea taberelor și simpozioanelor de pictură și grafică patrimoniul muzeal a cunoscut o creștere considerabilă, anuală de opere contemporane, începând cu anul 1972. Acțiunea se continuă și astăzi, în acest ultim an alături de Simpozionul național de pictură, muzeul fiind organizatorul și al unuia internațional de ceramică. Modalitatea este benefică pentru creșterea și diversificarea patrimoniului muzeal, ca și pentru artiști. Căci, dacă peisajul dobrogean a atras artiștii aici, operând, în perioada interbelică seducția unui loc de pelerinaj, pentru pictura românească, participanții actuali ai simpozioanelor adaugă, universului generator de poezie specific zonei, prestigiul unei relații, al unui acord cu modernitatea.

Compendiu al artei românești de la finele veacului trecut până în contemporanitate, muzeul de artă din Constanța este unul dintre cele mai „frumoase" - în sens valoric și expozițional - și mai bine organizate muzee de artă aflate în marile orașe ale tuturor județelor țării. Real „tablou de capodopere", el prezintă o suită de opere de pictură și sculptură, expuse pe trei nivele ale celor două clădiri legate între ele; una-construcție de sfârșit de secol (1895), având elemente de decorație exterioară în stil neoclasic, cealaltă, modernă edificară între 1980-1982. Spațiul amplu, generos, inundat de lumină, pune în valoare, în „enclave" distincte, - determinate de arhitectura clădirilor, cât și de intenția clară a muzeografilor organizatori -, în deschidere, lucrări de referință semnate de Theodor Aman, primul mare dascăl al Școlii românești de Belle Arte bucureșetene, de Nicolae Grigorescu, primul impresionist român ale cărui opere au rămas și în Franța mărturie a confruntării tânărului cu contemporanii săi francezi, la Barbizon, apoi opere datorate „angelicului" Ion Andreescu, dintre care „Plopi desfrunziți în lunca Cislăului" se disting ca o lucrare de excepție, nelipsită din marile ansambluri de artă românească organizate peste hotare, la Tokio, Londra, Paris, New York, Bruxelles ș.a. În succesiune firească, Ștefan Luchian, pe care Nicolae N.Tonitza îl socotea „cel mai rafinat colorist din veacul nostru", este prezent cu câteva naturi moarte cu flori și cunoscutul peisaj Colț din strada Povernei. Expunerea parterului muzeului este completată cu opere semnate de mari sculptori ai aceleiași epoci: Ioan Georgescu, Ștefan Ionescu Valbudea, Fritz Storck, Dimitrie Paciurea.

La etaj, simeza unei vaste săli Pallady susține nu mai puțin de 35 de lucrări datorate artsitului: naturi statice și nuduri de excepție, ca și peisaje inspirate de malul mării din Constanța, semn al prezenței sale aici în 1913. Îi stau în vecinătate, la alt „pol" al referirii la ceea ce pictura din perioada interbelică a avut ca deosebită realizare, 33 lucrări semnate de Gheorghe Petrașcu. naturi statice și peisaje, preponderent din anii 1933-1940 (cea mai strălucitoare parte a creației sale). Între acestea, peisajele inspirate de Mangalia, unde artistul a poposit vară de vară, populează simeza.

Acest prim etaj al clădirii prezintă în continuare opere ale altor mari contemporani, configurate în „incandescențe cromatice" ale reflexelor marine din pânzele lui Nicolae Dărăscu, lumea văzută-monumental -, a satelor Dobrogei, - chipuri de tătari - compozițiile lui Iosif Izer, „suculentele" alcătuiri din peisajele inspirate de Balcic semnate de Jean Al.Steriadi ș.a. Sculptura spațiului, portrete mici și compoziții sunt semnate de Ion Jalea, Cornel Medrea,

https://biblioteca-digitala.ro

Gheorghe Anghel și Alexandru Călinescu.

Etajul superior prezintă amplu „Grupul celor 4", alcătuire de referință a artelor anilor 1924-1933: Nicolae N.Tonitza, Ștefan Dimitrescu, Francisc Șirato și sculptorul Oscar Han.

Pictura primului (N.N.Tonitza) are o grație suavă în nuduri, o remarcabilă căldură în reprezentarea chipurilor de copii și un puternic caracter decorativ al arabescurilor de fundal, evocatoare, în general de vers bacovian"... verde crud, verde crud/mugur alb și roz și pur..." Dar Tonitza este și pictorul care a semnificat într-un chip aparte, personal, dar poate cel mai fidel întinderile albastre ale mării străjuite de dealurile ocru-roz-sidefii, ale peisajului dobrogean. Îi stau alături Francisc Șirato cu strălucitoare flori și peisaje de Tuzla sau Balcic, Ștefan Dimitrescu ale cărui compoziții cu personaje la mare și peisaje ale locurilor dobrogene dezvăluie un observator al realității exprimate în pânze prin conture clare, definitorii, ca și multe, armonioase compoziții sculpturale semnate de Oscar Han.

În clădirea a doua (prin comunicare directă) vom întâlni semnificativa fericita-aviditate de observare și redare a detaliului în compoziții, portrete sau peisaje (la fiecare într-un fel propriu) într-o suită de opere semnate de Camil Ressu, Sabin Popp, Ion Theodorescu Sion, Marius Bunescu, Petre Iorgulescu Yor, ș.a. Apoi alte săli distincte, spații inundate de lumină, prezintă cronologic, pe Vasile Popescu, Dimitrie Ghiață, Ion Țuculescu, Lucian Grigorescu, Alexandru Ciucurencu, Corneliu Baba și Henri H.Catargi. În toată această suită, a cărei valoare este dată de marile nume și mai ales de operele lor, peisajul dobrogean este prevalent, nu numai ca semn al importanței acestui „motiv" ci, mai ales, ca alcătuiri de excepție, determinate de contactul artiștilor cu spațiul pontic.

Unele opere datorate lui Corneliu Mihăilescu, M.H.Maxy, Magdalena Rădulescu, Marcel Iancu - aceștia fiind câțiva dintre reprezentanții de seamă ai „avangardei", fac legătura cu arta contemporană, a lui Ion Musceleanu, Spiru Chintilă, Ion Pacea, Ion Gheorghiu, Ion Sălișteanu, Horia Bernea, Theodor Moraru și mulți alții, care, datorită numărului mare de artiști și calității operelor (aflate în depozite), cunosc o anume alternanță ritmică în expunere.

Mereu un miros plăcut, discret de curat, de proaspăt spălat se simte în muzeu, însoțind lumina clară ce inundă totul, ademenindu-te să privești și să meditezi la destine artistice și de viață, la arta culorii și a bronzului, la avatarurile mobilierului expus, la „căldura" tapiseriilor din holuri, toate alese cu gust și rafinament. În această atmosferă de liniște și calm, de comunicare directă cu arta marilor creatori și prin ea cu artiștii înșiși, poți regăsi climatul necesar contemplării. Cu acorduri de Bach, Beethoven sau Mozart în suflet, poți poposi pe odihnitoare bănci de mahon, să privești. Căci, deopotrivă Andreescu, Luchian, Tonitza, Pallady, Ciucurencu sau Baba și ceilalți, fiecare în săli închegate, în care calitatea și specificitatea operelor este egală cu sine pe cea mai înaltă treaptă a împlinirilor, cei pe care un mare colecționar originar din Constanța, Krikor H. Zambaccian îi numea „... niște mari artiști, minuni, niște zei", au lăsat posterității o parte din zestrea cea mai de preț a culturii noastre pe care avem datoria să o păstram.

https://biblioteca-digitala.ro